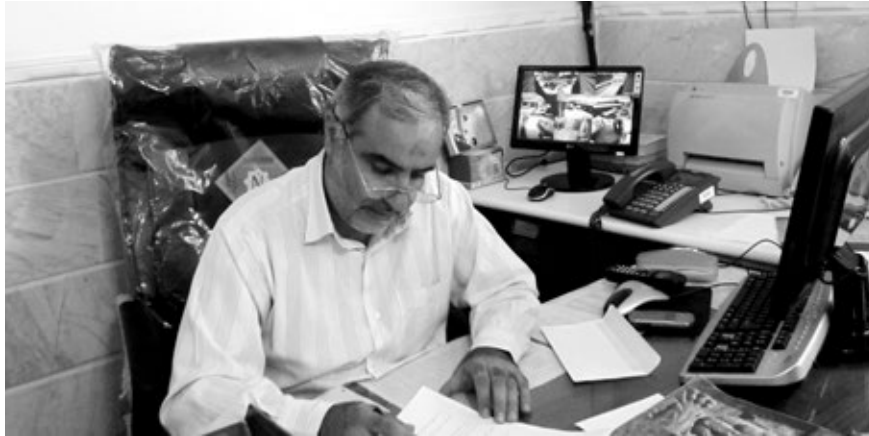

نظام آموزش و پرورش استثنایی و خط بریل

گفت‌وگو با علیرضا کبیری^۱

درآمد

آقای علیرضا کبیری متولد سال ۱۳۴۲ و دارای مدرک کارشناسی علوم تربیتی است. فعالیت ایشان در سمت کفیل آموزگاری در آموزش و پرورش شروع و در کلیه دوره‌های تحصیلی، فعالیت آموزشی داشته است. ایشان به مدت ۷ سال مسئول بخش و نمایندگی آموزش و پرورش یکی از استان‌ها و سپس در سمت معاونت‌های مختلف ادارات یکی از نواحی آموزش و پرورش استان قم مشغول به فعالیت آموزشی و پرورش بوده است. سپس به عنوان رئیس اداره برنامه ریزی اداره کل آموزش و پرورش استان فعالیت نموده و پس از آن چندین سال است ریاست اداره آموزش و پرورش استثنایی استان قم را بر عهده گرفته و در این زمینه خدمات بارز و موفق داشته است.

آسیب بینایی به این اداره کارشناس بینایی سنجی وضعیت بینایی کودک را به طور کامل مورد بررسی قرار می‌دهد و شدت و حدت آسیب، میزان میدان دید و پیش رونده یا ثابت بودن آسیب را مشخص می‌کند. بعد از آن کارشناسان آموزش بر اساس موارد فوق و سطح ذهنی کودک و سایر ملاک‌ها مشخص می‌کنند که برای آموزش باید از شیوه کتب درشت خط و وسایل کمک بینایی استفاده شود و یا باید آموزش خط بریل شروع شود.

* آموزش خط بریل از چه سنی باید آغاز شود؟

آموزش خط بریل نیاز به فرآیندهای پیچیده ذهنی دارد و افرادی که این خط را می‌آموزند باید از لامسه‌ای قوی برخوردار باشند. بنابراین کودکان نابینا هر چه زودتر در معرض آموزش قرار گیرند راحت‌تر این خط را فرا می‌گیرند و در آینده با سرعت و دقت بالاتری می‌خوانند. از این رو آموزش و پرورش استثنایی آموزش‌های خود را از بدو تشخیص و مراجعه کودک به شیوه آموزش مادر- کودک شروع می‌کند و به تدریج لامسه کودک را آماده آموزش می‌نماید. آموزش رسمی خط بریل از سن ۵ سالگی آغاز می‌شود و کودک در پایه آمادگی (که در آموزش و پرورش استثنایی اجباری است) مقدمات خط بریل یعنی تشخیص نقطه‌ها و نوشتن

* خط بریل چیست و چه کاربردی در آموزش نابینایان دارد؟

آموزش بریل امروزه یکی از مهمترین راهکارهای آموزشی افراد مبتلا به مشکلات حاد بینایی می‌باشد. (در نظام خط بریل حروف و علائم از ترکیب یک تا شش نقطه برجسته به وجود می‌آید که این نقطه‌ها به صورت افقی در دو ستون عمودی قرار می‌گیرد. در خط بریل حروف الفبا و سایر علامتهایی که در خواندن و نوشتن به کار می‌رود با تغییر موقعیت مکانی نقطه‌ها تشکیل می‌شود.)

تحقیقات نشان داده است که خواندن خط بریل بسیار شبیه به فرآیندهایی است که کودک بینا برای خواندن خطوط چاپی باید یاد بگیرد اما در اینجا فرد نابینا یا کم بینا باید یاد بگیرد که به جای کلمات یا جملات از خانه‌های چهار گوش استفاده کند.

* ملاک آموزش و پرورش برای تعیین شیوه آموزش به دانش‌آموزان نابینا چیست؟

از آنجا که توجه و احترام به تفاوت‌های فردی جزء ارکان اصلی آموزش و پرورش کودکان استثنایی می‌باشد هیچ روش و نسخه واحدی برای آموزش و پرورش کلیه کودکان نابینا و کم بینا وجود ندارد. بعد از معرفی یا مراجعه کودک دچار

۱. رئیس اداره آموزش و پرورش استثنایی استان قم.

*به نظر شما آیا استفاده از خط بریل دارای مشکلاتی هم هست؟ در صورت مثبت بودن پاسخ توضیحات بیشتری ارائه فرمایید.

منتقدان به سامانه بریل معتقدند که بسیاری از خوانندگانی که از بریل استفاده می‌کنند نسبت به کسانی که مطالب چاپی می‌خوانند کندتر عمل می‌کنند، در ضمن مطالب خواندنی به خط بریل جاگیر و خسته کننده هستند و از سوی دیگر افراد نابینا بدون استفاده از بریل استقلال کمتری خواهد داشت.

برخی افراد که به علت ضعف در لامسه قادر به خواندن بریل نیستند وابستگی بیشتری به کتاب‌ها و نوشتارهای دیداری دارند. بنابراین انجام دادن برخی تکالیف ساده مانند برچسب زدن به قوطی‌ها جعبه‌ها یا کارتن‌ها در دستشویی یا آشپزخانه برایشان تقریباً غیر ممکن می‌شود.

* آیا در زمینه خط بریل پژوهش‌هایی صورت گرفته است؟

بله پژوهش‌های زیادی در مورد تأثیر خط بریل بر مغز افراد نابینا صورت گرفته و دانشمندان در این زمینه به نتایج جالبی رسیده‌اند به عنوان مثال پژوهشگران مؤسسه ملی اختلالات عصب شناسی و سکنه مغزی در مجله طبیعت گزارش دادند که افراد نابینا احتمالاً از سنین اولیه شبکه عصبی‌شان را به گونه‌ای بازآرایی کرده‌اند که اطلاعات حسی مربوط به حرکت انگشتان روی الگوهای نقطه‌های بریل موجب فعال شدن مراکز پردازش بینایی مغز می‌شود. بنابراین شاید بتوان گفت که خلقت و طبیعت نیز به گونه‌ای هوشمندانه حس لامسه افراد نابینا را جایگزین حس بینایی ایشان ساخته و آن را به رسمیت شناخته است.

در کشور عزیزمان هم بحمدالله هم زمان با توسعه رشته دانشگاهی آموزش و روان‌شناسی کودکان استثنایی پژوهش‌های متعددی در زمینه نابینایان و خط بریل انجام شده که پرداختن به آنها از حوصله این گفتگو خارج است.

همچنین آموزش خط بریل به عنوان یک واحد درسی در سطح دانشگاه‌ها برای دانشجویان رشته آموزش کودکان استثنایی تدریس می‌گردد و دانشجویان شیوه‌های آموزش این خط به افراد دارای مشکل بینایی را فرا می‌گیرند.

آنها را به صورت بازی و با ابزارهای خاص می‌آموزد و از کلاس اول بر اساس سطح ذهنی، محتوای آموزشی را دریافت کرده و سپس کلمه‌آموزی و جمله‌آموزی و ... تکمیل می‌گردد.

*به نظر شما با توجه به پیشرفت تکنولوژی و توسعه وسایل مورد نیاز نابینایان مثل نرم افزارها و ... آموزش خط بریل چه لزومی دارد؟

آموزش و پرورش در سالهای ابتدایی تحصیل هر فرد افزایش چهار مهارت را در دستور کار خود دارد که این مهارت‌ها در آینده تحصیلی، شغلی و اجتماعی افراد تا پایان عمر می‌توانند مؤثر باشند این چهار مهارت اصلی عبارتند از گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن.

افراد دچار آسیب بینایی نیز از این قاعده مستثنی نیستند و تلاش می‌شود که در طول مدت آموزش ابتدایی و پایه به این چهار مهارت اصلی دست یابند تا بعدها بتوانند به منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود به صورت مکتوب دسترسی داشته باشند.

نوشتن به خط بریل با ساده‌ترین ابزار همواره می‌تواند در دسترس فرد باشد و از نظر اقتصادی نیز مقرون به صرفه تر است اما بسیاری از ابزار تکنولوژی جدید به طور مداوم در دسترس فرد نیستند.

ما در آموزش و پرورش استثنایی تلاش می‌کنیم افراد نابینا را بر اساس توان و نیازها به کلیه این ابزار یعنی هم خط بریل و هم سایر موارد موجود مسلح کنیم که در مواقع لزوم بتوانند از هر یک از آنها بهره بگیرند. این وسایل و تجهیزات و خط بریل یا شیوه گویا مکمل هم بوده و در بسیاری از موارد افراد نابینا به طور سلیقه‌ای و بر اساس راحت بودن با یک روش از آن بهره بیشتری می‌گیرند.

* آیا روش آموزشی بریل را برای تمام دانش‌آموزان مفید می‌دانید؟

همان‌گونه که قبلاً گفته شد در بسیاری از موارد بر اساس نوع و شدت آسیب بینایی آموزش خط بریل توصیه نمی‌شود مثلاً در مورد افرادی که دارای باقیمانده بینایی بوده و یا کسانی که حس لامسه ایشان مشکل دارد و نمی‌توانند خط بریل را بیاموزند این افراد به سمت روش‌های دیگر آموزشی مثل کتب گویا و درشت خط هدایت می‌شوند.

در آموزش و پرورش افراد دارای آسیب بینایی یکی از گروه‌هایی که آموزش بریل به ایشان با مشکلات زیادی روبروست، افراد دیر نابینا هستند که در بزرگسالی به دلایلی چون جنگ، تصادف و ... مبتلا به آسیب بینایی می‌شوند. از آنجا که حس لامسه این افراد شکل گرفته، نمی‌توانند به راحتی خواندن خط بریل را فرا بگیرند و در صورت یادگیری هم سرعت خواندن و نوشتن ایشان کندتر از نابینایان مادرزادی یا افرادی است که در سنین پایین مبتلا می‌گردند.

